Dinleme/İzleme: Masal Türü ve Çok Modlu Metinlerde Anlam Oluşturma

Sözün Ezgisi temasında ele alınan çok modlu masal metinlerinde dinleme/izleme sürecini amacına ve stratejisine uygun yönetir. · Masal türünün yapısal bölümlerini (döşeme, serim, düğüm, çözüm, dilek), dil ve anlatım özelliklerini çözümler. · Dinlediği/izlediği masalda açık ve örtük iletileri, gerçek ile kurguyu, karakterlerin özelliklerini ve evrensel değerleri değerlendirir.

HATIRLAYALIM

- Masal; sözlü gelenekte doğan, olağanüstü kişi ve olayların belirsiz yer ve zamanda anlatıldığı anonim ve didaktik anlatı türüdür.
- Geleneksel Türk masalları Döşeme (tekerleme), Serim, Düğüm, Çözüm ve Dilek (üç elma kalıbı) olmak üzere beş bölümden oluşur.
- Masallarda öğrenilen geçmiş zaman (-mış) veya geniş zaman (-r) kullanılır; millî/dini motifler yerine evrensel değerler işlenir.

1 EŞLEŞTİRME

Geleneksel Türk masallarının yapısal bölümlerini işlevleriyle eşleştiriniz.

MASAL TÜRÜNÜN BEŞ BÖLÜMÜ

1. Döşeme	2. Serim & Düğüm	3. Çözüm	4. Dilek
Giriş tekerlemesi	Tanıtım ve çatışma	İyilerin kazanması	Gökten üç elma düştü

- ☐ 1. Döşeme
- ☐ 2. Serim
- ☐ 3. Düğüm
- ☐ 4. Dilek

a) Masalın 'Gökten üç elma düştü' gibi iyi dilek kalıplarıyla bittiği bölüm

b) Kahramanın zorlu sınavlarla ve dev/cadı gibi engellerle karşılaştığı bölüm

c) Dinleyicinin dikkatini çeken 'Bir varmış bir yokmuş' tekerleme bölümü

d) Masal kahramanlarının tanıtıldığı ve olayın başladığı giriş bölümü

2 SIRALAMA

Bir Türk masalının olay örgüsü ve bölüm akışını baştan sona doğru sıraya diziniz.

GELENEKSEL MASAL KURGU SIRASI

1. Döşeme	2. Serim	3. Düğüm	4. Çözüm & Dilek
Tekerleme ile giriş	Kahraman ve eksiklik	Yolculuk ve sınavlar	Zafer ve mutlu son

- ☐ Kahramanın Aksakallı Dede'nin yardımıyla devleri ve zorlu sınavları aşmak için mücadele etmesi (Düğüm)
- ☐ Anlatıcının 'Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...' tekerlemesiyle döşeme yapması
- ☐ Kahramanın (örneğin Keloğlan veya en küçük şehzadenin) tanıtılıp bir eksiklikle yola çıkması (Serim)
- ☐ Kötülerin cezalandırılıp iyilerin muradına ermesi ve 'gökten üç elma düştü' dileğiyle bitirilmesi (Çözüm-Dilek)

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Aşağıdakilerden hangisi masal türünün genel özelliklerinden biri DEĞİLDİR?

MASAL TÜRÜNÜN AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ

Kurmaca, Zaman ve Mekân	Evrensellik ve Amacı
Olaylar bütünüyle hayal ürünüdür	Millî ve dini motifler yer almaz
Zaman ve mekân belirsizdir (Kafdağı)	Didaktiktir; evrensel iyiliği öğütler

(A) Olayların yer ve zamanının tarihi belgelerle kesin bilinmesi

(B) Başlangıçta ve bitişte kalıplaşmış tekerlemeler kullanılması

(C) İyilik ve doğruluk gibi evrensel değerlerin eğitici işlenmesi

(D) Anlatımda -mış veya -r/-ar zaman kiplerinin tercih edilmesi

4 KISA CEVAP

Masalların başında yer alan 'döşeme' bölümündeki tekerlemenin dinleyici üzerindeki temel işlevi nedir?

DÖŞEME VE DİLEK BÖLÜMLERİNİN İŞLEVİ

Döşeme (Başlangıç Tekerlemesi)	Dilek (Bitiş Kalıp Sözü)
"Bir varmış bir yokmuş..."	"Onlar ermiş muradına, üç elma..."
Dinleyicinin dikkatini kurguya çeker	Masalı iyi dileklerle sonlandırır

5 TABLOYU TAMAMLA

Masal ve destan türlerini karşılaştıran tablodaki boşlukları uygun ifadelerle tamamlayınız.

Karşılaştırma Ölçütü	Masal	Destan
Konu ve Değerler		Ulusal (millî) kahramanlık ve tarih
Gerçeklikle İlişkisi	Bütünüyle hayal ürünü (kurmaca)	
Anlatım Biçimi		Genellikle manzum (şiir biçiminde)
Zaman ve Mekân	Belirsizdir (Evvel zaman, Kafdağı)	

6 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Masal türü ve çok modlu metinlerle ilgili ifadeleri Doğru/Yanlış olarak belirleyiniz.

MASAL KARAKTER TİPLERİ VE ANLATIM

Olumlu Tipler	Olumsuz Tipler	Dil ve Kip
Keloğlan, Aksakallı Dede	Dev, Cadı, Üvey Anne	-mış veya -r/-ar kipi
Zekâ, iyilik ve bilgelik	Kıskançlık ve kötülük	Kalıp söz ve ikilemeler

	D	Y
Masallarda kişiler derin psikolojik yönleriyle değil; iyi-kötü, haklı-haksız gibi 'tip' özelliğiyle yer alır.	☐	☐
Masallar ulusal nitelik taşıdığı için içinde yoğun olarak millî ve dini motifler barındırır.	☐	☐
Masallarda Kafdağı, Zümrüdüanka kuşu, devler ve periler gibi olağanüstü unsurlar sıkça görülür.	☐	☐
Çok modlu masal anlatımlarında ses tonu, müzik ve görseller anlam oluşumuna katkı sağlamaz.	☐	☐

7 EŞLEŞTİRME

Dünya ve Türk edebiyatındaki önemli masal kaynaklarını özellikleriyle eşleştiriniz.

DÜNYA VE TÜRK MASAL KAYNAKLARI

Pançatantra	Binbir Gece	Billur Köşk	Eflatun Cem Güney
Hint masal/fabl kaynağı	Arap/İran masal külliyatı	En eski Türkçe masal kitabı	"Masalcı Baba" derlemeci

☐ 1. Pançatantra (Kelile ve Dimne)

☐ 2. Binbir Gece Masalları

☐ 3. Billur Köşk Masalları

☐ 4. Grimm Kardeşler Masalları

a) Türk edebiyatında yazıya geçirilmiş en eski masal derlemelerinden biri

b) Hint edebiyatına ait en eski masal ve fabl kaynağı

c) Şehrazat'ın anlattığı Doğu (Arap/İran) masalları külliyatı

d) Alman halk masallarının derlenmesiyle oluşan eser

8 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Çok modlu bir masal anlatımını dinlerken/izlerken anlatıcının ses tonu, müzik ve görseller anlamı nasıl etkiler?

ÇOK MODLU MASAL METİNLERİNİ DİNLEME

Sözlü, Görsel ve İşitsel Unsurlar	Anlam Oluşturma ve İleti
Anlatıcının ses tonu, vurgu ve jestleri	Gerçek ile kurguyu ayırt etme
Müzik ve görsel canlandırma uyumu	Açık ve örtük ahlaki iletiyi çıkarma

9 ÇOKTAN SEÇMELİ

Masallarda Keloğlan, Aksakallı Dede, Üvey Anne ve Dev gibi figürlerin bireysel karakter yerine 'tip' sayılmasının nedeni nedir?

MASAL VE DESTAN KARŞILAŞTIRMASI

Masal Türü	Destan Türü
Evrenseldir; millî/dini motif yoktur	Ulusaldır; millî/dini motifler yoğundur
Mensur (düzyazı) ve bütünüyle kurmacadır	Manzumdur ve tarihi olay çekirdeği taşır

(A) Her masalda sürekli karakter değiştirmeleri

(B) Temsil ettikleri zümrenin ortak özelliğini (zekâ, kötülük) taşımaları

(C) Tarihte gerçekten yaşamış ünlü devlet adamları olmaları

(D) Masallarda hiçbir olağanüstü olayla karşılaşmamaları

10 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları uygun edebiyat kavramlarıyla tamamlayınız.

didaktik · pastoral · anonim · Eflatun Cem

1. Halkın ortak yaratısı olarak söyleyeni belli olmayan eserlere _____ eser denir.
2. Okuyucuya veya dinleyiciye ahlaki bir ders vermeyi amaçlayan metinlere _____ (öğretici) denir.
3. Türk masallarını derleyerek 'Masalcı Baba' unvanıyla tanınan araştırmacı _____ Güney'dir.

11 ÇOKTAN SEÇMELİ

'Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik; bir de arkamıza baktık ki bir arpa boyu yol gitmişiz!' ifadesi masalın hangi özelliğidir?

(A) Tarihsel belge niteliği taşıması

(B) Bilimsel terimlerle açıklanması

(C) Kalıp söz, iç uyak ve abartmayla ahenk sağlaması

(D) Tanık gösterme ve sayısal verilerden yararlanması

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarından yararlanarak kavramları yazınız ve Sözün Ezgisi temasında incelenen anlatı türünün adı olan şifreyi bulunuz.

Anlatılarda tekrarlanan üç elma, hızır, sihirli ayna gibi ögelerin genel adı	☐☐☐☐☐
İlk söyleyeni bilinmeyen, halkın ortak malı olan sözlü ürün	☐☐☐☐☐☐
Masalda döşemeden sonra gelen, kişilerin tanıtıldığı giriş bölümü	☐☐☐☐☐
Kafdağı'nda yaşadığına inanılan efsanevi masal kuşu (Zümrüdü....)	☐☐☐☐
Masalın sonunda üç elmanın düştüğü iyi temenni bölümü	☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

_____